

Университетът в мен

Захари Карабашлиев

Уважаеми господин ректор,
уважаеми господин председател на Общото събрание,
уважаеми членове на Академичния съвет,
уважаеми членове на настоятелството,
почитаема академична общност на Шуменския университет,
скъпи студенти,
Госпожи и господа!

Може би първият ми спомен от този университет (тогава още само „институт“) беше от деня, в който, току-що настанен в общежитието и след суетата около оформянето на документите, аз оставам сам в стаята.

Свечеряваше се. Беше краят на един топъл есенен ден, в края на една година, която щеше да се окаже в самия край на една отиваща си обществена система.

И аз съм сам в тази стая, в един напълно непознат град, пълен с още по-непознати хора.

Запомнил съм отиващия си ден, небето отвъд прозореца, онова усещане за откъснатост от другите и онзи копнеж към другите, копнеж към някаква общност, към нещо по-голямо от мен.

Запитах се тогава – щях ли да го намеря точно тук?

Към този въпрос щях да се връщам много пъти в годините по-късно– тогава просто го погасих с четене. *(В книгите тогава намирах – намирам и до днес – добра компания, когато съм в нежелана изолация, и добра изолация, когато съм в нетърсена компания.)*

В дните след това меланхолията ми бе заменена с ранни упражнения по възрожденска литература, а самотните вечери се стопиха в нормалната студентска суматоха.

И въпреки че бързо се вписах във всичко това, аз все още няхах чувството, че принадлежа тук, на това място, в тази сграда с паркинг, общежития, студентски стол и т.н. Докато веднъж един от преподавателите ми – нисичък мъж с тих глас, очила и лоша прическа на име Пейо Димитров – след свое упражнение кротко ме покани на някаква сбирка. Не пожела да разкрие нищо повече - щял съм да разбера „на място“.

Кръжок по критика

Както казах, беше краят на една епоха, макар тогава да не го подозирахме. Да, в подемодератичния тогава СССР вървеше „перестройка“, но у нас си бе все същото. И все пак във въздуха на тази първа за мен тук година витаеше нещо, някакво обещание за повеи, за раздвижане... Отидох на първата сбирка с тайната надежда за участие в някаква завера или вид *съпротива*, или поне да си говорим забранени неща.

Вместо това обаче Пейо Димитров влиза, отваря износената си чанта и вади от нея... книги. Разочароващо, но все пак, казвам си – така се почва, с идеологически опасна литература. Но за моя изненада, книгите се оказват... български. И то не някакъв апокрифен *самиздат*, а съвременна (тогава) българска литература.

Вероятно съм се почувствал измамен – вместо подривни материали тук ни „индоктринират“ с книги. Някои от авторите си спомням: Евгени Кузманов, Виктор Пасков, Златомир Златанов, Иван Кулеков, Борис Христов, а от по-възрастните: Вежинов, великия Йордан Радичков, Емилиан Станев, може би Ивайло Петров...

“Това е доброволен клуб – каза ни нашият преподавател. – Който иска да е тук, моля да избере една от тези книги, да я прочете и след седмица, по същото време и на същото място, да носи нещо, което е написал за нея.”

Никакви указания.

Никакви изисквания.

Никакви очаквания.

Никаква библиография.

Единственото условие бе да пишем върху прочетеното.

До онзи момент всичко, свързано с книгите, което бях правил беше да съм ги чел. У дома винаги се четеше много, но непоследователно. А аз четях ненаситно, всичко и по всяко време. Средното си образование получих в нещо между полугимназия и трудово обучение (УПК) в лошо училище, в което влизаха тези, които не са приети другаде. Нямах никакъв ученически опит с литературна критика; не произхождах от семейство на интелектуалци с наследствена библиотека, нямах дядо, завършил в Цюрих, нито пък баба - борец против фашизма. Бях просто един млад невежа, като по чудо попаднал тук.

Кой знае защо обаче, тази задача ме привлече, амбицира ме. Отидох с текст на втората сбирка на този „кръжок“, после на следваща и на по-следваща, започнах да чета усилено критическа литература, да опитвам перото си.

Промените

А после внезапно *ни се случи* демокрацията. Сещам се за едно есе на големия Георги Марков „Ехо от студентските години”, в което той казва, че решителната промяна в обществото се е случила през времето на неговото студентство. Когато випускът му започва образованието си, спомня си той, „... ние бяхме жители на един свят. Когато завършихме образованието си... ние вече бяхме жители на друг свят. Символично или не, през този период от *господа* ние станахме *другари*”.

Е, при мен се случи точно обратното – ние влязохме в студентството *другари*, но за кратко време станахме *господа*, минахме през протести, студентски размирици, окупация, недоволство и задълбочаваща се немотия и изведнъж всичко в учебниците стана побезинтересно от случващото се навън. Как да учиш сравнително езикознание и антична литература, когато навън нещата се разпадаха, и то по най-зрелищен начин.

На всичко отгоре свирех на електрическа китара, създадох хевиметъл група, имах дълга коса и някакви неясни фантазии за световна рок слава.

Но по-важното – не виждах как университетът може да ме подготви за това, което се случваше в обществото тогава, когато един свят се сменяше с друг. Струваше ми се, че специалността „Българска филология” бе безполезна в онзи тъмен момент на „първоначално натрупване на капитали” или, както се бе пошегувал един познат тогава, беше си нещо като специалност по „обща култура”. Не виждах смисъл от следване (кой имаше нужда от още един филолог?), затова и редуцирах ходенето на лекции и упражнения до възможния минимум.

По това време и реших да емигрирам незаконно в Америка – записах се за екскурзия до Ню Йорк, която щях да използвам еднопосочно, започнах да събирам пари за самолетен билет, подготвих се... И помня, че бях дошъл тук, до университета, за да уредя някаква формалност около документите за виза, когато в коридора на първия етаж налетях на Пейо Димитров. По своя си ненатрапчив начин той се позаинтересува как съм, защо вече не ходя на сбирките по литературна критика. Аз опитах гузно да замажа въпроса, но малко по малко той съвсем по сократически успя да ме накара да разкрия плановете си за прекъсване и емиграция.

И нямам представа как точно се случи, но моят учител съвсем неусетно обърна нещата и ме убеди, че *първо* трябва да завърша образованието си, а след това да вървя в Америка, щом толкова искам. Но не биваше да прекъсвам. Америка нямало да избяга. Щяла да ме чака, обеща той.

Кой знае защо, аз му повярвах.

И тази случайна среща – спомням си я като сега – *промени* живота ми.

Тогава там, в коридора на първия етаж, се случи моето съзнателно *приобщаване* към университета. И думата е точно „приобщаване”.

Немного след този епизод Пейо Димитров внезапно почина.

Дипломна работа

Изборът ми на дипломна работа беше нетрадиционен – избрах да пиша за митологичните модели в творчеството на Виктор Пасков. Разбира се, много по-приемливо би било да пиша за модернизма на Чавдар Мутафов, за поезията на Вутимски или идеите около кръга „Мисъл”. Но аз исках да работя с живата проза на жив, при това не достатъчно „признат” писател като Виктор Пасков.

Какво ме привличаше у него?

Езикът беше ясен, неусложнен, градски; едновременно познат, но и различен, свеж. Образността в „Балада за Георг Хених” – пестелива, но поразяващо ярка: старият майстор, момчето, талантивият баща, майката, неблагодарните ученици...

Тази кратичка повест ме отведе към безброй страници по теория на литературата, от които започнах да осъзнавам, че всичко е свързано с всичко останало, че нищо не започва от само себе си и не свършва там; че съществува дълъг и красив процес на осмисляне на художествения език.

Колкото повече време прекарвах в читалнята на 1-ви блок, толкова по-широк ставаше обраслият с висока трева кръгозор между общежитията. Литературната теория ме насочваше към психологията, психологията – към психоанализата, тя – към фолклор, културология и митология, а митологията, от своя страна, ме отправяше обратно към света.

Постепенно започнах да прилагам наученото във всяка книга, която четях, опитвах да разгада как е „направен” даден разказ, как е структуриран конкретният наратив, опитвах да установявам механизмите, които го карат да работи, да не работи или да не работи достатъчно добре.

По ирония, заради *безбожника* Виктор Пасков, аз препрочитах отново и отново четирите Евангелия, които пък ме връщаха към Стария завет, сравнявах текстове и преводи, дълбаех, търсех обяснения, тълкувания... заздравявах *вярата* си..

Към края на студентските ми години работата на Карл Густав Юнг се оказа за мен пресечната точка между литература и теория. Възгледите му за колективното несъзнавано, за архетипните образи и тяхното влияние върху възприятията ме подтикнаха да търся тези архетипове в своите спомени, в ежедневието си, в сънищата си. Те бяха там. Ето – онзи сладкодумен *дядо*, братовчед на баба ми, на чието коляно седях със зяпнала уста, за да слушам най-вълнуващи истории, е имал митологичната функция на Стареца Учител, ето големия, разклонен орех в градината на къщата ни на село е бил Световното дърво и около него се въртеше семейният свят, ето онзи забавен познат, който пред теб говори едно, а пред друг – друго, е двуличният Трикстер и неговата митологична функция е да създава интриги, а онова красиво момиченце, с което имам снимка от плажа и което почина от рак на 8 години, е трагична Анима...

Почти всяко значимо литературно произведение разполага с устойчиви образи и фигури, чиито архетипни образци аз разпознавах. Търсех универсалното дори и в най-локалното, започнах да намирам скритата семантика на ежедневието и светът, в който живеех, сякаш се уголемяваше. Разкривах все повече *смисъл* във все повече банални неща. Въоръжен с очилата на „остранението“, аз вече можех да проглеждам *отвъд* баналността. И откривах, че *баналност* всъщност няма.

Паралелно с дипломната си работа опитах да пиша и проза. Първия си разказ написах за една нощ, нощта преди крайния срок, може би защото имаше обявен конкурс с парична награда. Написах го на ръка. Нямах пишеща машина, за да го отпечатам, затова и платих на един математик от 2-ри блок, който имаше „Марица“ и набираще текстове срещу заплащане. Платих му няколко лева за услугата. Спечелих 160. Заслужаваше си.

Окуражен, написах друг разказ за националния студентски литературен конкурс и четения. С него спечелих голямата награда, този път с по-голяма премия. Достатъчна, за да напълня хладилника с храна. Беше щастлива вечер, а на сутринта се роди първата ми дъщеря. Беше месец май 1993-та и аз завърших този университет.

“Принципът на неизбежността”

Има един студентски принцип, според който всяко нещо, което може да се отложи до своя последен момент, може и трябва да бъде отлагано. Можем да наречем този принцип принцип на „отложената необходимост“. С излизането си от университета аз излязох от принципа на

„отложената необходимост” и влязох в свят, чийто основен принцип бе „принципът на неизбежността”. Защото, оказа се, животът е най-голямата неизбежност.

За да свързвам двата края в средата на 90-те, работих всякакви взаимноизключващи се професии – дисководещ в нощен клуб, в строителството и вътрешните ремонти, търговски представител в международен концерн, работих в радио и др., и др. – докато дойде моментът (точно както ми беше предсказано) и се сбъдна желанието ми да отида и заживея в Америка. Стана почти чудодейно и може би за това има заслуга Пейо Димитров, който дори в откъдното изпълни обещанието си.

Америка

Отидох в страната, която винаги бях мечтал да видя, живях в Средния запад, после в най-западния запад, в самия край на Калифорния, на самия ръб на западната цивилизация.

Но минаха години в осъзнаване, че моят бленуван американски Запад обаче не е бил териториална единица, не е бил държава или щат, а личен *мит*. Бил е територия на въображението, населявана от книгите на Марк Твен, Стайнбек, Ъруин Шоу, Уилям Уортън, Фокнър, Робърт М. Пърсиг; с филмите на италианеца Серджио Леоне, на великия Скорсезе, на Копола, а по-късно Тарантино, Майкъл Ман и много други.

Моят американски Запад е бил не географско понятие, а моята лична Обетована земя. (*Навярно всеки има своя Запад.*)

Докато постепенно осъзнавах всичко това обаче, работих на какви ли не места, воден от същия онзи „принцип на неизбежността”. Правех всичко, каквото се изискваше от мен, за да издържа себе си и семейството си.

Докато дойде момент, в който осъзнах ясно, че дори в най-свободната страна на света, в най-западния запад на западната цивилизация нещо сковаваше душата ми. Бяха минали години без да пиша. Уж не спирах да мечтая (по-скоро да фантазирам), но не предприемах нищо. Фантазиите ми се наслаждаваха една върху друга, а после избеляваха като онези детски ваденки от турски дъвки. „Принципът на неизбежността” – първо постепенно, а после изведнъж – се бе превърнал в единствения работещ принцип в живота ми.

Бях изоставил това, което ме изпълваше, което ми даваше смисъл и радост.

Бях се самозакопал в дълбока дупка на брега на Тихия океан. Как бях стигнал дотам?

И ми просветна. Едно от най-важните изречения в „Балада за Георг Хених” на Виктор Пасков, горе на 15-а страница в изданието от 1990 г., това, което бях чел безброй пъти, докато

пишех дипломната си работа, изречението, от което се разплита цялата история за майстора на цигулки, е „**Защото бях забравил кой съм!**”.

Да, аз бях забравил кой съм.

От тази дупка започнах да се измъквам трудно. Отне време, за да се завърна към писането. Не стана изведнъж. Започна с имейл, писмо, есе, кратка пиеса, блог, статия... И продължи по пътя, който бях зарязал, пътя, който щеше да върне отново надеждата и радостта в живота ми.

И осъзнах, че моето висше образование не беше завършило със завършването на университета. То едва бе започнало там – но само за да ми помогне да го продължа далеч от тази сграда, в друга точка на планетата, с всички опити и грешки, с провали и успехи. Университетът, който толкова исках да напусна, заради това че не ми даваше уж кой знае колко повече от „обща култура”, е бил в мен през цялото това време, макар и забравен.

Осъзнах, че съм търсил митологичните модели в творчеството на Виктор Пасков не за да стоят в дипломната ми работа, а за да се справям с ежедневието си.

Дипломната ми работа е била пътна карта, по която съм можел да се ориентирам – тя просто е била сгъната на дъното на куфара ми, забравена там с години.

Осъзнах, че това, което учиш от митологията, не е нещо, с което се срещаш и след това оставяш, а пътеводител за непознатото ежедневие, наръчник за борба с „принципа на неотложността”.

Защото най-неотложното – оказва се – е осъзнаването „**кой си**”.

Този университет, който започнах тук в Шумен, продължи и в Щатите. Там поднових търсенията си в областта на драматургията, филмовия сценарий, заниманията си с митология... Знанията ми оттук се преляха там – ясно се виждаше как американският антрополог Джоузеф Камбъл продължаваше аналитичната психология на Юнг, а гуруто на сценаристите в Холивуд Кристофър Воглър продължаваше Джоузеф Камбъл, но познаваше и руските братята Проп – нищо не започва от нищо, всичко е свързано с друго...

Докато изучавах разказваческото изкуство и изследвах устойчивата структура на онзи предписмен, универсален модел, който се повтаря във всички култури навсякъде по света и който Джоузеф Камбъл нарича *мономит*, аз постепенно започнах да разбирам, че трите му фази – Напускане/ Инициация/Завръщане – се отнасяха не само към литературни произведения.

Въпреки безбройните си мутации структурата остава същата:

Един **протагонист** трябва да **напусне** обичайния си начин на живот и да се **сблъска** с предизвикателствата на някакъв нов, **непознат** свят. Историята е за това как **протагонистът** издържа изпитания, които не е избирал, но как, справяйки се с тях, той се **променя**. Пътят може да е през девет планини в десета, до Марс и обратно или из дебрите на академичната кариера, но също така може да е и път навътре в героя, път към спомените, изцяло психологически. Какъвто и да е обаче – лабиринт, чужда страна или неизследвана територия на съзнанието, – пътят е **арена за конфликт** на **протагониста** с някакви **антагонистични** сили, за да може след този **конфликт** нашият герой да осъзнае нещо важно, да се завърне отново в **обикновения** свят, но вече променен и по-цялостен.

Именно пътят на героя, извървян и описан с помощта на художествени средства, прави една история въобще възможна за разказване. Фазите, през които минава, могат да бъдат забелязани във всякакъв вид наративи – приказки, митове, проза, драматургия и др. Но колкото повече ги опознавах в детайли, установявах, че те бяха фази, през които минава не просто някакъв приказан герой, а повратни точки в моя собствен житейски път.

Всички ние сме **протагонисти** в собствените си митове, **ментори** – в нечий разкази, **вълшебни помощници** – в трети, и **злодеи** – в драмите на други.

В ежедневието ни има закодирани митологични еквиваленти, а *съзнателността* за тях е първата стъпка към справянето с големите екзистенциални задачи.

И се оказа, че аз се бях отдалечил от своя *мономит*; бях се оказал прекалено далеч от *себе си*. Америка ми бе дала икономическо, културно и духовно убежище. Но не усещах душата си *цялостна*. Осъзнах, че съм имал нужда не само от *духовно* убежище, а и от *душевно*. Имах нужда не просто от държава, а от родина. И бях далеч от родината си. Но какво е родина? Спомних си трескавите въпроси на Яворов:

Но що си ти? Земя ли в някои предели?

...

Пръстта на тоя дол, на оня хълм...?

...

Която днес един друг утре ще насели?...

...Къде си ти, къде, родино моя?

И си спомних великото му прозрение, което сякаш осъзнах за пръв път:

Не си ли ти на майчиното слово,

що най-напред погали моя слух,

не си ли откровителния дух:

*на **словото**, – на битието вечно ново?*

Но то... но то е в мене...

...

И ти си в мене - ти, родино моя!

...

И аз те имам...

И т.н.

Моята родина бе **не** територията България, а българският *език*, българското *слово*.

Беше точно толкова просто, колкото всяка истина, която си търсил с години. Аз бях далеч от родината си не поради хилядите километри, а поради това, че бях загърбил Словото. Душата ми е страдала за своя дом, за своето битие.

А не са ли тези думи на Яворов някакъв вид *секуларен* отглас от „Проглас към Евангелието”, приписвано или на Константин Кирил Философ, или на патрона на нашия университет епископ Константин Преславски. Да ги припомня:

... Тъй всякоя душа от битие лишена е,

когато божият живеџ ѝ липсва,

*когато **Словото** на Бога тя не чува.*

...

Животът чрез плътта е сякаш сън! (Превод проф. Климентина Иванова)

От дълбоката екзистенциална дупка аз излязох с писане. Започнах да го практикувам съзнателно. Започнах да пиша в американски ученически тетрадки от 100 листа, за по 99 цента едната. Писането се превърна в нещо като интелектуално-терапевтична дейност в

системата на езика, своего рода мислене в езика, действие в езика. То изискваше психическо усилие, от което чувствах едновременно физическа умора, но и почивка от хаотичните скокове на съзнанието.

Беше и медитация.

То бе и моето единствено спасително въже и аз го хвърлих към пристана на университета. Хората, които поеха това въже, бяха тези, с които никога не прекъснах връзката си през годините – мои преподаватели, мои състуденти, мои съмишленици, някои от които тук сред нас – Страшимир Цанов, Сава Сивриев, Юрий Проданов, Евдокия Борисова, и те ми помогнаха да се привържа обратно към по-сигурния пристан.

(Шумен – както пееше един любим шуменец – се оказа не само „пристанище на Варна”, а и на Южна Калифорния.)

Първата си пиеса пратих тук; първите си разкази – също; първия си роман... Спомням си в детайли един телефонен разговор със Страшимир Цанов в далечната 2005-а, който разговор ме върна към критическото писане. Спомням си имейл от Евдокия Борисова за мой драматургичен текст, който беше прочела. Спомням си ясно думите на Юрий Проданов по повод ръкописа на „18% Сиво”.

С други думи – моето завръщане в България започна първо със...

Завръщане в езика

Митологичните модели в творчеството на другите ми помогнаха да достигна до своите лични митове. Те се превъплътиха в първия ми роман, който беше заченат и износен в онези американски тетрадки от 99 цента и публикуван в България през 2008-а, докато аз продължавах да живея в Щатите.

Седмици след като романа излезе, едно телефонно обаждане ме развълнува откъд думи – беше френската преводачка на Виктор Пасков, която се обаждаше да ми каже, че много харесва книгата и предлагаше да я преведе. Което и стана. Години по-късно аз щях да стана главен редактор на издателството, което до днес издава книгите на Виктор Пасков и се грижи за литературното му наследство. *(По-късно пък щях да науча, че синът на Виктор Пасков, Александър, който живее във Франция, е писал курсова работа за българския автор Захари Карабашлиев.)*

Следващата книга – „Кратка история на самолета”, беше сборник с разкази, писани основно по летища на път за и от България.

Романът „Хавра” е писан наполовина тук, наполовина в Америка. В него има две сюжетни линии – историческа и съвременна, – които вероятно са илюстрирали (освен всичко друго) все още „разполовената” ми културна идентичност. Конструиран в две съвсем различни една от друга наративни структури, романът също така има амбицията да е и една проста история за пътуване на героя към фигурата на бащата, за син, който се завръща в родината.

След 17 години живот в Съединените американски щати и известен брой страници сценична и кино драматургия, проза и малко публицистика моята лична траектория трябваше да захване *онашката* си и нямаше нищо по-естествено от това.

В известен смисъл връщането ми в България беше и връщане в университета.

Нека призная нещо тук – аз все още чувствам, че се намирам в самото начало на своето развитие, все още съм чирак на писателския занаят. Първата ми книга бе публикувана, когато навърших 40, възраст, на която някои мои връстници бяха вече утвърдени писатели, докато аз съм все още един неуверен автор на романи, пиеси, сценарии и разкази. Колкото и до късно да съм работил през нощта, всяка следваща сутрин аз опитвам да си припомня как точно се пишеше, като че никога не съм го правил преди това.

Всеки път, когато застава пред празния лист, аз съм един *любител*. Но без университета аз нямаше да бъда дори и това. Затова позволете ми да обобща и какво е...

Университетът в мен

В първата ми седмица в Америка, щата Охайо, любезните домакини заведоха семейството ми на една от техните баптистки черкви. Бях изненадан, че сградата отвътре (а и отвън) приличаше на физкултурен салон, а още по-изненадан останах, когато разбрах, че вторниците прибирали столовете на една страна и играели баскетбол, в четвъртък имало танци, в петъците били заниманията по бродерия и т.н.

Бях учуден, разбира се, но пък си представих и как някой ортодоксален свещеник би реагирал на това *светотатство*.

Това църква ли беше, или някакво самодейно читалище?

Вяра така ли се поддържа? Със спортни занимания?

Но пък, от друга страна, помислих си, кой може да твърди, че вярата най-добре вирее в катедрали, в параклиси, в специално „осветени” за целта места? Къде най-добре *вирее* вярата? Има ли значение въобще мястото – салон, джамия или както казва Матей, „*където двама или трима са събрани в Мое Име, там съм Аз* посред тях”...

Втората ми дъщеря беше православно кръстена преди няколко години в един коридор, но по-истински религиозно изживяване аз (а и всички останали) не помня.

Вярно е, че вярата може да издига сгради – като „Нотр Дам“ в Париж или „Ла Саграда Фамилия“ в Барселона. Но и най-внушителната сграда не може да издигне и милиметър вяра в сърцето на когото и да е. Вярата е удивително лична работа.

Нещо подобно мисля и за Университета в мен – той не е материална сграда, няма реално и географско местоположение – ето, аз например на хиляди мили отгук в Америка принадлежах на шуменския университет, същия университет, който бях решил да напусна, докато още учех в него, заради същата тази Америка.

Какво е университетът тогава?

Ще заема няколко реда от Робърт М. Пърсиг „Зен и изкуството да се поддържа мотоциклет“: „Истинският университет е състояние на духа. Той е онова огромно наследство на рационалната мисъл, което е донесено до нас през вековете от група хора, по традиция имащи професорска титла, но дори и тази титла не е част от истинския университет. Истинският университет е безсмъртната същност на самия разум“. (Превод: Павел Главусанов)

Мисля, че тъй **както** вярата съществува независимо от Светата църква и осветените места, тъй и разумът съществува независимо от постройки, акредитации и академични титли.

В наши дни, заради средствата за масова комуникация и дигитално общуване, виждам света в непознато по мащаб само допреди едно десетилетие *бягство* от реалността. Самата тъкан на реалността е разкъсвана ежеминутно от дезинформация, пропаганда, фалшиви новини и атаки срещу разума. Препрочитам наскоро Хана Аренд и съм подчертал редове, в които тя описва най-добрата среда за раждането на тоталитарни режими, за нагласата на масите, които „не вярват в нещо видимо, не вярват в истинността на собствения си опит. Доверяват се **не** на очите и ушите, а единствено на **въображението** си, което може да бъде завладяно от какво ли не, стига да притежава *универсални* претенции...“. (Превод: Ирина Васева)

Мигновеният достъп до информация (и дезинформация), социалните мрежи, използвани като трибуна на невежество и/или пропаганда, изправят съвременната цивилизация днес пред невиждана до този момент *криза на разума*.

Затова повече от всякога е нужно университетът **да бъде** и да **остане** онази истинска „твърдина“ на рационалното мислене.

Ако църквата е „храм на вярата“, университетът трябва да е „храм на разума“.

Вярвам, че основната **мисия** на университета е да се интересува от **истината**, така както се е интересувал от нея Сократ. И не просто да се интересува от нея, а да я търси с всички налични инструменти на здравия разум. И не просто да я търси, но и да я намира в единствено легитимния процес на рационално осмисляне, който включва и дебати, и експерименти, и емпиричен път.

Освен „храм на разума” обаче университетът трябва да бъде и *светилище* на култура. Култура в смисъл на споделени ценности и добродетели, и етични норми, но не само това, а културата като *среда* за създаване на *съвременно* съдържание.

Университетът може не просто да акумулира и пази разума и културата от вредители и врагове, а да „генерира” здрав разум и култура и да участва с тях в света.

Университетът не бива да се превръща в музей или (още по-зле) в манастир – самозатворен и самозадоволяващ определени потребности. Защото това е най-сигурният начин да се превърне в анти-себе си. Думата „университет” произлиза от „универсус”, от „общност”. А етимологията на „манастир” (“монастир”) идва от „моно”, от „един”, да си „сам”, в изолация.

(И нека съм ясен: Тук не противопоставям религия и наука, опазил бе Бог от войнстващ атеизъм, а сравнявам тяхното участие, или не-участие в света.)

Вярвам, че висшето образование е последният фронт срещу невежеството, а не просто люпилня за тясноспециализирани „кадри” – юристи, счетоводители, библиотекари, учители, айти специалисти и всякакви още по-тесни специалисти, лишени от каквато и да е „обща култура”. Ако университетът стане това, той ще е загубил борбата срещу тесногърдието, а въпрос на време ще е да загуби себе си като **институция на истината, разума и културата**, неговият „духовен статус” ще се редуцира до постройка с постоянен адрес, пазачи, столова и паркинг за автомобили.

Спомням си думите на Ортега-и-Гасет: „Университетът като такъв трябва да се намеси в *съвременността* и *големите теми на деня* от собственото си гледище – културно, професионално или научно”. Едва тогава, продължава големият мислител, „университетът ще стане това, което е бил в най-добрия си час - двигател на европейската история”. (Превод Естер Бодурска)

Припомням тези думи с единствената уговорка, че под **университет** аз разбирам **хората** в него – студенти, преподаватели, настоящи и бивши, цялото това академично войнство.

Ние можем и трябва да се намесваме в *съвременността* и *големите теми на деня*, нашата общност носи тази отговорност.

Госпожи и господа, приемайки тази висока титла днес, аз приемам и своя ангажимент към тази – понякога невидима, но истинска – общност на **разума** и на **културата**. Приемам своя ангажимент към Универсуса; към Цялото. Ние тук с вас – макар и често да го забравяме – сме част от Цялото. Нищо не започва от нас, нито с нас ще свърши, всичко е процес и част от нещо друго. И когато истински се стремим да станем част от това Цяло, без дори да го осъзнаваме, Цялото се превръща в част от нас.

Ние се *оцялостяваме*.

Онази празнота, която чувствах първата вечер в общежитието на моето следване тук, е била копнеж по Цялото, към което съм вървял през всички тези години.

И този безкрайно продължаващ **процес** на „оцялостяване” е Университетът за мен, Университетът в мен и – надявам се – отвъд мен.

*

Накрая, позволете да благодаря на университета „Епископ Константин Преславски” за тази висока чест.

Благодаря специално на катедра „История и теория на литературата”, предложила ме за това високо звание, което не съм сигурен, че заслужавам, но приемам.

Както казах преди малко, човекът, който ме *приобщи* към университета, незабравимият учител Пейо Димитров, почина преди почти 30 години. Почина, преди да достигне възрастта, на която съм аз сега, и преди да има издадена книга.

В известен смисъл на него дължа честта и радостта да съм тук сред вас сега.

Затова и смирено посвещавам тази титла – *доктор хонорис кауза* – на паметта му.

София, 25.9.2021